

Илустрована Ратна Кроника

ИЛУСТРОВАНА РАТНА КРОНИКА ИЗЛАЗИ У СВЕСКАМА. — ПРЕТПЛАТА НА 10. СВЕЗАКА СТАЈЕ КРУНЕ 2.— ПОЈЕДИНА СВЕСКА СТАЈЕ 24 ПОТУРЕ. — ПРЕТПЛАТА — — — СЕ ШИЉЕ: КЊИЖАРНИЦИ СВЕТОЗАРА Ф. ОГЊАНОВИЋА, НОВИ САД. — — —

1389.

УРЕЂУЈЕ: ДР. КАМЕНКО СУБОТИЋ. — ИЗДАЊЕ КЊИЖ. СВЕТА. Ф. ОГЊАНОВИЋА.

1912./3.

Што тугом шушти Дрина?..

Што тугом шушти Дрина?

Што хукти љути Зрдас?

Што Мара из дудина

Потмуло даје млас?

Ја питам Дрину реку,

Ја питам и Зрдас,

Што тако тужно теку

И тужан дају млас?

Ја питам Мару хладну

И питам дујни Лим,

Ја питам Мару јадну

И Лим — та шта је с њим?!

А реке ове славне

Ћуше... Ох, ћуше, хај...

Слободе оковане

Мек шуме уздисај!..

Ст. В. Каћански.

Света песма.

*Синови земље крваве и миле,
На вама нема Лазарева клевета;
Света су ваше источене жиле
И руке после освајачке жетве.*

*Синови срећног поколења славе,
Децо слободе и подедне војне,
У мени сада два се срца здраве,
Два српска срца и две душе дојне...*

*Ја волим ноћу сунце кад огране,
Ја видим тешке покидане ланце,
Ја људим ваше муке, ваше ране,
И ваше стопе кроз алданске кланце.*

*У седи сада носим тордост сина,
Љубав, која је од свих других већа
И света ми је мила отаџдина
Где свака мука на васкрс подсећа.*

*И целом српском душом, која ћуши,
Струје сто снага продуђеног лава,
Сто јасних нада, да ће васкрснути
Марко и Душан — Привда и Слава...*

Миливоје Соколовић.

СЛАВА У БЕОГРАДУ.

12. августа 1913.

Краљевина Србија заврши један перијод свога државнога живота; запечатити га славом победне своје војске, а украсити га слободом браће своје од петвековна робовања.

Из проливане јуначке крви диже се данас Велика Србија, а народ српски са Дунава и Мораве, са Вардара и Струмице хладне па онамо до Охрида и врлети кршне Албаније кличе једним гласом: Част српским јунацима! Слава браћи, што оставише кости своје у новим, лепим српским крајевима у борби за крст

часни и слободу златну. По Београду и свој Србији ори се песма радованка. Миљем су испуњене груди у Србина, он је „Осветио Косово“, „Покајао Сливницу“. У вељој радости својој сећа се онога великога мужа, дичног сина српскога народа, који је у данима тешкога искушења смело устајао на одбрану потиштене раје, устајао да Србију — турски пашалук — отргне из роштва зверскога Азијата, — сећа се неумрлога Војда Карађорђа и диже му споменик светао и сјајан, као што су и дела његова светла била, „сунцу равна, да их не може скри-ти ни ноћца тавна.“ Срце народа,

војска његова, увенчава данас венцима неувеле главе и красоте првога српскога витеза и јунака Војда Карађорђа. Она спаја прославу срећнога завршетка ратовања свога са светлом успоменом на див-јунака; показује: да „мртве своје штује, и дана прошлости будућност своју снује“. Историја, та учитељица света, историја наша — крвљу је исписана и даје нам завазда наук, да Србин само бритким мачем долази до онога, до чега многи други народи дођоше иним путем и начином.

Прослава у Београду била је достојна и великога Војда и славних победилаца са Куманова,

Славље у Београду: Престолонаследник Александар са својим штабом на челу победоносне српске војске

Скопља, Прилипа, Битоља, Брегалнице и др. О тој прослави донели сте ви у вашем листу подробен извештај; мени остаје да речем коју о *уписцима*, које је народ понео са те прославе и да изнесем написе и записе, који прослави даше обележје, и још неке друге ствари од значаја. Ево их.

На славолуцима: На станици:

„Бјежи црна клетво с рода
Завјет Срби испунише,
Од Једрена до Јадрана
Ори с' слава наших дана.
Виле ће се грабит' у вјекове
Да вам венце достојне оплету.
Душаново Скопље сад је наше,
Вама слава, то је дело ваше.“

На другим славолуцима ови написи:

За Косово — Куманово,
За Сливницу — Брегалница.

Нек се овај вијек горди
Нада свијем вјековима.

Живела српска војска!
(Штип.)

Слава војводи Пути ку!
(Кочани.)

Јунаци, вашим потомцима показали сте пут.

Закликтао бели ор,
У бојноме своме жару,
Дична, храбра српска војска,
Вратила нам славу стару.
Благо вама сад и до вијека
Ви имате сучим пред Милоша!

Слава Престолонаследнику!
(Скопље.)

Исто тако напис а под њим:
Битољ.

Косово је освешћено
Сливница је покајана.

Слава храброј српској војски!
Част родољубивом српском народу!

Натписи на славолуцима казују много. Они у кратко тумаче давнашњу и скорашњу прошлост српскога народа; навештавају зору лепших дана Србинових. Срце је заиграло у грудима и војника и свештеника, и мирна грађанина и ратара, кад је видео срећан повратак војске, и осетио, да настају дани мирна живота и културнога рада у држави након срећно извршеног задатка на пољу бојном и крвавом.

Осим записа на славолуцима има и дуж свих улица од железничке станице до Калемегдана и одавде Теразијама према

двору до Славије с десна и с лева у размаку од 20 до 30 мет. на укопаним ступцима, украшених заставама прибијена имена свих знаменитијих места и вароши у новим крајевима, као и места, на којима се крв пролевала. Тако читате: Кочане, Штип, Радовиште, Велес, Прилип, Битољ, Дојран, Бевђелаја, Ретке Букве, Брегалница, Охрид, Призрен, Плевље, Таковица, Пећ и т. д. а са сваким тим местом везују те слатке или горке успомене и тако ти у души буде честу измену мисли овакових и онакових, те одржавају живце наше вазда у напетом стању, — ми смо агилни, активни за сваку народну ствар.

Психологија масе овде је уједно огледало и појединачке душе, јер исти уписци рађају и исто душевно расположење. Није могло бити противштина ни код најразноличнијих темперамената, отуда онај одлични ред и склад, — који зачуђава странца — да непрегледне масе крећу и доврше кретање без и најмањег инцидента.

Тужне осећаје изазиваше у гледалаца пољска болница, која је уређена у излогу у „Москви“. Болесници — рањеници од воска вешто израђени леже на слами, крај њих лекар забринут и сетан а хитра женска у белини — болничарка представљају доста неравно право стање у такој једној болници у логору.

Славље у Београду:

Пролаз српске јуначке коњице

Онај јадник, коме су Бугари одсекли нос и уши а испалили очи, седи на Теразијама, а шајкача му скоро пуна сребрног и никленог новца, дарованог од мимопролазећих. У другом неком излогу фотографије српскога војника, којему су Бугари ишчупали језик и сасекли половицу доње вилице, па неколико српских војника, којима су *живима шарали ножем* леђа, руке, прса и др. Зверства ова изазвала су гнушање и осуду над дивљим Татар-Бугарима. Изложена је и капсела првога шрапнела, који је избачен на Косову Пољу 1912. и од којег је Србин занатлија у Призрену израдио прекрасну вазу за цвеће.

Пред „Москвом“ изложени су топови, који су од непријатеља заробљени. Турски топови носе турски натпис, а бугарски имају Ф., што значи Фердинанд. Из тога се види, ко је у бугарској држава. Турски топови на улазу на Калемегдан и митраљеви бугарски новијег су устроја. Српски артиљеристи тумаче народу механизам тога убојитог оружја, које је многу мајку и српску љубу у црно завило.

Споменик. На високој стени стоји Вожд, човек средњих година, мрка погледа, кратких бркова, мршав изгледом: тип Карађорђевића. Рука му на пиштољу. Пред њим бојовник Вождових дана, брци му до рамена, оштра погледа, левом држи на рамену танку шишану, а десном се дохватио бритка јатагана. До њега војник новијег времена. Српкиња му пружа мушко детенце, које посвећује српској војсци, српским осветницима. До ње друга сељанка у изразитом српском сељачком оделу, која Вожду пружа лоровов венац.

Споменик је израдио Србин вајар. На полеђини споменика тумачи се на каменитој, мраморној плочи златним словима читава ова композиција на споменику. Небројени венци ките споменик, уз топове и митраљеви заробљене од непријатеља, још

Славље у Београду: Победоносна српска војска пролази улицама београдским

је крај споменика и гомила старога оружја из Вождова времена; ту је пиштољ и пушка кремезача, ту ханџар, јатаган и др.

С великим поштовањем, с пијететом, какав се одаје најзаслужнијим мужевима, приступа народ овом споменику, који нам обележава почетак онога великога дела, које је данас извршено. Ја сам сав срећан, што сам макар и у сутону живота свога дочекао радосне ове дане. Дај Боже среће српском народу, племенитом и славном, да и на културном пољу сада, након тешких крвавих дана — узмогне коракнути у напред и да поново докаже Европи, да нису сви „Балканци — дивљаци“, како је то трубила плаћена туђинска штампа за све време ратовања.

Међу српским рањеницима.

Шта се променило у новим ратовима.

До проналаска барута и до појаве првих пушака кремезача и пантама стегнутих вишњевих топова ратници су се у рату борили *хладним* оружјем. У ту врсту оружја рачунале су се тетиве са стрелама, копља, мачеви, буздовани, ножеви, ханџари, јатагани, разне сељачке алатљике (косе, косишта, будаци, мотике), буџе, каменце, праћке и т. д. За борбу таким хладним оружјем потребно је било, да зараћене странке дођу сасвим близу једна другој и тек тада да отпочну свој крвави, убилачки рад, своју крваву косидбу и засејавање разбојишта раскрвављеним и унакаженим теле-

сима ратничким. Таким хладним оружјем су насртали Омирови јуначни Грци на Троју, да отму украдену своју лепотицу краљицу Јелену. Таким хладним оружјем се прославио македонски цар Александар Велики, тим оружјем је дошао до славе Антоније, којег су једино љубавне чаролије краљице Клеопатре збуниле и довеле до првог пораза, због којег је сам натрчао на свој мач. И Цезар је раширио славу великих Римљана хладним оружјем по свима тада познатим деловима наше планете. Хладним оружјем је размакао цар Душан Силни границе свом царству до јегејског и до горког мора јадранскога, како га је назвао Талијанац Данунцио, и не слутећи, да ће јадранско море не само Талијанима, него и јуначним Србима загорчати.

Хладним оружјем је, најзад, дочекао и кнез Лазар са малим делом своје властеле силовитог турског цара Мурата и пао са Милошем и својим храбрим, али малобројним јунацима на бојишту.

Нови ратови употребљавају и сада хладно оружје, али главну улогу у данашњим ратовима има *вруће оружје*: пушке, ручне пуцаљке (самокреси, пиштољи, револвери) и разни топови са разноврсним својим метцима. И зато војници и борци највише страдавају од врелог оружја а од тог оружја данас пушке, особито брзометне острагуше *највише* бораца ране. После рана од пушчаних метака највише људи страда од топова и то поглавито од топовских шрапнела. А то није никакво чудо, кад се зна, колико је садашња техника усавршила топове и појачала њихову убилачку снагу. Данас у рату раде и брзометни топови, који далеко брже и чешће могу, да си-

пају ватру на непријатељске редове, ровове и станишта.

Шрапнели и гранате.

Топовски метци (шрапнели и гранате) су удешени тако, да се потпуно тачно распрскавају у оној даљини, у којој се жели. И то: или у лету, у ваздуху, или кад падну. Сваки топовски метак има на својем врху запаљач, који се намести тако, да га на одређеној даљини у лету распрсне (упали, да експлодира) иил се може и тако удесити, да га тек онда распрсне, кад удари у сметњу (на пример тек онда, када удари у ров, где су војници или у непријатељски топ, у зграду, где се непријатељ скрива). Шрапнел изгледа као ваза за цвеће, висок је око 22 центиметра, а дно му има у просеку 7'7 центиметара. Та шупља метална ваза, или, српски, кошуљица, напуни се оловним зрнима, која су крупна као лешњици. У један једини шрапнел стане две до шест стотина таквих оловних зрна. Шрапнел се затвори запаљачем, који упали шрапнел на оној даљини, коју му топџијски официр намести. Кад се шрапнел у лету над главама непријатељских војника распрсне, онда прво излети из њега запаљач, који је сам тежак око 75 дека и врло често издере и изломи ткања војника кад га погоди. Запаљач често још и по други пут прсне (експлодира) кад падне на земљу или тресне у војника. За запаљачем излете, у купи, оловна зрнца и падају на непријатеља. Снага ове оловне кише није увек једнака. Кад шрапнел има добар правац, кад му се, дакле, киша право сручи на војнике и кад уз то брзо још лети и снажно прсне, онда му је разорна снага страховита: онда кида кожу, одваљује месо, дробе кости, цепа крвне судове и живце. Али често је снага у распрснутог шрапнела врло мала и војници у руке дочекују заморена оловна зрнца, као деца што кечају пилке и лопте. И кошуљица се неких пута раздробе а неких пута цела падне на земљу и котрља се.

Мање рањеника праве *гранате* које су код обичних пољских топова велике као и шрапнели, само су место оловним зрнима постављене и напуњене јаким експлозивним градивом. Гранате код тешког топништва су много веће и разорна снага им је много страшнија. Хаубице имају већ крупније гранате, мерзери још јаче (калибер до 28 см), а опсадни, пристанишни и велики бродски топови бацају до 15 километара даљине метке, који су тешки до 8 центи, а понеки енглески и 16 цен-

ти, и напуњени бризантним експлозивним градивом, које страховито разорава. Обичне хаубичне гранате изрију својом експлозијом у земљи огромне рупчаге, у којој се усправан човек потпуно може сакрити, и униште око себе и људе и зграде и топове и запрегу и све што дохвате. Кошуљица обичне гранате се распрсне у преко сто разних храпавих, оштрих, неједнаких комада, који страшно одваљују и кидају људско тело. Комади распрснутих граната су врло разнолике величине. По где који је ситан да се једва види, али их има који су и по 10 килограма тешки. По где који комад прснуте гранате из великих бродских топова може и по коју центу да је тежак.

Ручне и аеропланске бомбе.

У гранате се могу убројати и *ручне бомбе*, које су се и у руско-јапанском рату употребљавале а у српско-турском и поглавито у српско-бугарском рату су имале врло великог значаја у четничким (комитским) борбама и у борбама редовне војске при јуришима, дакле у бојевима из близа. У српској војсци је сваки наредник знао бацати бомбе и при јуришима их је бацао у непријатељске ровове правећи страшну забуну, која је помагала српским војницима, да исуканим бајонетима лакше потисну бугарске чете Сви српски и бугарски четници су знали владати бомбама. Тај начин борбе, који захтева велику присебност и окретност, испекли су српски и бугарски четници у борбама у Македонији, док је под Турцима пиштала. Разорна снага ручних бомби, особито српских, нарочито удешених бомби је, код вештог бацача, управо страшна. Прво, због тога, што

јој се снага из близа може посматрати, те је слика јаснија и страшнија, а друго зато, што вешта рука не промаши циљ, него потпаљену бомбу баца у сред непријатељске гомиле. Страшна је та снага ручне бомбе и зато, што се разорна снага ручне бомбе из близине може посматрати, те је утисак од те страшне слике кидања и летења крвавих људских делова још јаснија и страшнија него код обичне гранате, која облаком земље, који баца у вис при експлозији, заклопи један већи део своје разорне фазе.

У последња два српска рата са аероплана нису бацане бомбе и ако војни стручњаци тврде, да се и из висине од 700 метара може погодити површина од сто квадратних метара, дакле један квадрат са појединачном страном од 10 метара. Бомбе ваздушних бродова се распрсну тек кад ударе у земљу или какав тврд предмет.

Хладно оружје.

Поред врућег оружја чини неспособнима за даљу борбу, и данас још, *хладно оружје*. Хладног оружја има две врсте: тупог и оштрог. У тупо спадају кундаци, камење и други чврсти предмети, којима се војници у борби неких пута служе. У оштро хладно оружје спада сабља, ханџар, нож и бајонет. Пред руско-јапански рат је свет држао, да ће покрај садашњег усавршеног врелог оружја бити само борби из далека, а борбе из близа, на бајонет биће ретке или их скоро и неће бити. Ну јапанско-руски рат је доказао, да су борбе на бајонет и у модерном рату потребне и доста честе. Рат између балканских савезни-

Црногорски официри на бојном пољу

Црногорски генерал Мартиновић у разговору са шефом француског црвеног крета

ка и Турака је имао доста борбе на бајонет, али само у први мах. Доцније су Турци пред крвавом, грозном бајонетском битком увек узмицали. Поглед на савезничке војнике, који са натакнутих бајонетима јуре, бацао је Турке у најопаснију ратну болест: у панику, у највећи страх и безглавно бегање. Рат између Срба и Бугара је показао највећи број бајонетских борби, који ће се у историји ратова са највећим поштовањем спомињати. На Брегалници у крвавој осмодневној битци, на Цареву Врху, Ретким Буквама, Рујану, Криволеку и осталим местима српских победничких бојева бајонетске борбе су преко целог дана трајале на дугој бојној линији. Бугари су и јуначно дочекивали и јуначно насртали бајонетима, али су их Срби из краљевине и Црне Горе потискивали и у бегство бацали својим бољим јунаштвом и већом умешношћу (бољим убацивањем ручних граната и вештом пуцњавом из револвера, којим су само Црногорци били потпуно наоружани) Бугари су имали особито јак страх од бујице и силне црногорских бајонетских јуриша и по други пут нису смели Црногорце да дочекују на бајонете.

ЈАША СРБ АСКЕР!

Јављају „Политици“ из Велеса: Пролазак првих хиљаду и четири стотине бугарских заробљеника кроз Велес изазвао је бескрајну радост међу велешким муслиманима.

Они су били прекрилили све улице, кроз које су заробљеници имали проћи, и чим се поворка указала, захори се урнебесно:

— Јаша срб аскер! Јаша срб аскер! Живјела српска војска.

Српско-бугарски рат, поред осталих значајнијих ствари, открио нам је и то, колико су нам привржени наши нови суграђани муслиманске вере:

Јуче сам у једној од велешких болница гледао једну турску булу како иде од једне постеле до друге указујући негу рањеницима и болеснима. Лагано и нежно као нзмучена милосрдна сестра корача она кроз редове постела и као оком да

хоће да прочита шта коме треба. Кажу ми, да она тако по цео дан иде од болнице до болнице помажући колико год може и где год треба. И кажу ми да она није једина була која се прихватила улога болничарке....

Синоћ на велешкој жељезничкој станици Хамдибег из Тиквеша рекао ми је:

Ми смо тек сада ослобођени. Били смо се св спремили да се иселимо са својих огњишта само ако подпаднемо под Бугарску, јер смо знали шта нас чека. Многи су хтели у Азију, а било нас је који смо желели да се преселимо у Србију, ако нас примите. Овако, хвала Аласу! Живела Српска Гојска! Видећете. Ми ћемо вам бити најбољи поданци.

Ми смо племенитост српске војске видели још јесенас. Сад смо се још више осведочили какви сте ви а какви су Бугари. Тада је наступала силна војска први пут и у целом крају није убијен ни један једини муслиман. А сад чули сте шта су Бугари учинили у нашим селима до којих су стигли. Попалили су све, пљачкали су све, убили су све за које су знали, да имају макар десет гроша у џепу. Али хвала српској војсци и живела. Сад је опет добро.

— Живела српска војска! тако завршава сваки муслиман с ким дођете у додир. И ви осећате да су те речи искрене и да иду са срца.

Турци добровољци у нашој војсци боре се изванредно. Један од њих тројицу наших рањених војника изнео је испред Бугара у сред најжешће ватре. Други, неки Махмед, када је дошло до борбе на дваестак корака први се залетео и забио бугарском официру ножу у грло. Полетели су за њим и остали. И Бугари су преполовљени, морали да беже испред шаке наших добровољаца.

Чак и бивши турски офи-

цири, они што су као заробљеници били у Србији, осетили су се потпуно као наши поданици, осетили су се поново у својој земљи и код своје куће.

Ономад у возу код Куманова један од тих турских официра сав радостан гледао је једну комплетну бугарску батерију заробљену већ другог дана борбе. Он је сасвим фамилијарно, осећајући потребу да мора да говори, ишао из купеа у купе објашњавајући да Бугари морају пропасти када их туче таква сила као што је „наша војска“.

Има тих бивших официра и у редовима наших бораца. Када се буде свршио рат, моћи ће се чути дивне приче о њиховоме јунаштву и о њиховој срдачној помоћи српској војсци којој се они бескрајно диве и с којом хоће заједно да побеге или да умру.

БУГАРСКА ТРАГЕДИЈА У КЊАЖЕВЦУ.

Потиснути из целе Македоније на негдашњу бугарско-турску границу, Бугари су у очајању сковали један план, који боље него ишта показује њихово лудило. Изгубивши све позиције и сва места у источној и јужној Македонији, они су нашли да ће им све те неуспехе надокнадити што јевтиније освојење ма које вароши на територији наше краљевине.

За тај циљ они су изабрали Књажевац. Та наша варош била им је понајзгоднија због тога што је сасвим близу границе, што се њој могло доћи путем на коме није било наше војске, и што у њој није било ни једног нашег војника.

Кад једном буду били у Књажевцу, они су се јамачно надали, да ће телеграмима објавити свету једну своју победу, прву дотле и то у самој Србији, а надали су се, врло ве-

роватно, да ће тиме ослабити код Пирота наш фронт, намамивши отуда веће наше трупе да пођу на Књажевац, који су Бугари намеравали ноћу напустити и утећи пре него наша војска стигне, предпостављајући, да ће за то време бугарска војска једним налетом пробити фронт и заузети Пирот.

И деца виде да је такав рачун могао бити скован само у бугарској тинтари, јер таман су они послали своје телеграме о освојењу Књажевца без борбе, а наша војска, са две стране, стиже пред Књажевац.

Шта је било у Књажевцу? Један челичан обруч цеви топовских и митраљеских и пушчаних стегао је бугарску војску у модерну мишоловку и казна је била крвава и неумитна. Челичне цеви из којих су суктали пројектили нису знали за поштеду. То је била јунска косидба зреле бугарске травуљине. Како је која гомила Бугара налетала да из мишоловке побегне, наши су их положили или у врсте или набацали у пластове. Те гомиле лешева, могле су послужити присебнијим Бугарима за грудобране. Али међу њима више нико није био присебан од страха, као што нису били при себи ни кад су на Књажевац пошли. У киши олова и челика они су сву

храброст и национални и војнички понос збили у ноге, али су их и оне, последње уздање носиле само до пред први шрапнел или куршум. И ту су остали да сачекају другове.

У оној књажевачкој котлини кључала је ватра, грмљавина је заглушила све, а сунце је осветљавало ужасан приказ: гомиле бугарских лешева и баре крви.

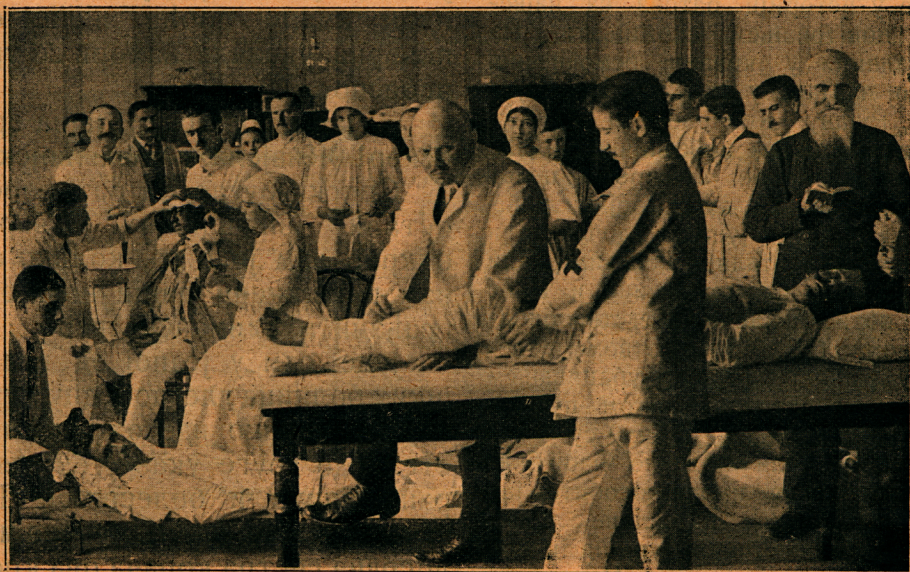
Грмљава је престала кад топови и пушке нису имали кога више да простиру. Наступио је страشان дневни мир, који нису прекидали ни лекари, ни болничари. Бугарска војска у Књажевцу утопила се у својој крви. Издахнуће читавих хиљада било је јединствено и ако краљ Фердинанд буде имао суза за своје Бугаре, ни читав век неће му бити довољан да их исплаче над оним трупама које је био послао у Књажевац, а којих више нема.

„Штампа“.

Српски сељак за сина ратника.

Битољске „Општинске Новине“ доносе у својој рубрици „Наши дани“ ове дирљиве ретке:

„Један сељак из крушевачке Жупе дошао да обиђе сина војника, који је оболео био од запаљења плућа. Обилазио га је у болници свакодневно. Син му се у велико опорављао, тако да се сељак реши да се врати. Лекар је виђао сељака и приметио да последњих дана врло рђаво из-

Операција рањеника у X београдској резервној болници

гледа. Питао га је, шта му је, но овај је тврдио да му није ништа.

У очи дана поласка одвоји лекара на само. Једва се држао на ногама, дрхтао је и молио лекара:

„Молим ти се, господине, да ми даш неку објаву, да се могу бесплатно да возим железницом Изнемогао сам, немам више трошка, *пеш дана нисам ништа јео*, па се бојим нећу моћи пешке издржати до куће!“

Лекар нареди, да му се одмах даде јести и изради му карту.

Кад је ујутру требао да пође на станицу, приђе лекару и рече:

„Вала ти, господине, ево ти ове две банке, *чувао сам од својих уста!* Дај их моме сину, кад прездрави!“

Погреб тројице јунака.

На кршевима Говедарника погинула су три јунака: потпоручник Радоје Дединац, професор I београдске гимназије, Аранђеловић, потпуковник, и Боди, капетан Судбина је хтела да ови храбри борци са Једрена погину од убојних зрна своје „браће“ Бугара, за чије су добро били спремни да под зидинама Једрена пролију своју крв Њихова телеса донесена су са Говедарника у

Београд у среду 24. јула. Пред железничком станицом огромна је маса народа очекивала спровод палих хероја. Трубач трећег позива јављао је, да се одаје последња почаст јунацима, Музика краљеве гарде интонирала је посмртни марш и спровод се кренуо Вазнесенској цркви У цркви је одржао говор свештеник Милојевић, затим пред црквом професор Станојевић. На гробљу је био потресан приказ Пријатељи пок мајора Васића плакали су над његовом могилом. У спроводу је било неколико рањених официра, који су били под командом пок. Аранђеловића Један је од њих — јунак са Једрена — својим говором необично потресао присутне.

Радоје Дединац био је један од најбољих наших картографа Он је провео све време од почетка рата са Турском до своје смрти у војсци, иако га је *министарство три пута позивало, да буде у позадини* и да ради негде у канцеларији или своје ствари Он је заборавио на своју породицу, вереницу и каријеру и положио је свој живот за отаџбину. Потпуковник Аранђеловић био је један од најспремнијих српских официра, а капетан Боди одликовао се необичним јунаштвом.

Жртве балканског рата.

Дописник италијанског листа „*Corriere della Sera*“ Гвелфо Чивинини тврди, да је у првом балканском рату Бугарска имала 350 000 војника, од којих је пало 80,000, а утрошила је 1200 милијона.

Србија је мобилизовала 250 000 људи, од којих је пало 30,000, а утрошила је 520 милијона.

Грчка је мобилизовала 150.000 људи, од којих је пало 10.000, а утрошила је 280 милијона

Црна Гора је мобилизовала 30.000 људи, од којих је пало 8000, а утрошила је 16 милијона круна.

Турска је мобилизовала 450.000 људи, од којих је пало 100.000, а утрошила је 1600 милијона круна.

У другом рату имали су Срби 40.000, а Бугари 60.000 мртвих. За други рат је потрошила Бугарска 720, а Србија 420 милијона круна. Цео рат на Балкану стајао је 7000 милијона круна, а пало је 400.000 људи.

Држимо, да су ови податци *прештерани*, јер у првом рату Бугарска није мобилизовала 350.000 људи, него много мање, а не стоји ни то, да су Срби у овом рату против Бугара имали 40 000 мртвих.

Убавој нам.

— Црногорска химна. —

Убавој нам Црној Гори
 С поноситим дрвима,
 Отаџбини, што не двоји,
 Коју нашим мишицама —
 Ми дранимо и држимо
 Презирући невољу,
 Додри Тожје, сви ти' молимо,
 Живи Краља Николу!

Здрава, срећна, моћна, славна,
 Опћем врагу на ужас,
 Врлим прецим' у свем равна,
 Свој народу на украс,
 Додрим длага, злијем строга,
 Крста, дома слободе
 Заштитника ревноснога
 Храни нам Та, Господе!

Од коварства и напасти
 Чувај Њеј' и његов дом:
 Који снује Њем' пропасти,
 Нека буде пропасти том;
 А који Му вјеру крши,
 Правда тој, укротила:
 Крјепки Тожје, све расприши,
 Што на Њ' злоба ротила!

Куд он с нама, свуд ми с Њиме
 Крв си л'јевати' тошовом.
 За Њ, за вјеру, наше име
 И за браћу у окови.
 Моје ћемо свету дугу
 Одзивати' се сваки час:
 Тожје, свећ нам буд у кругу'
 Блајаслови Њеј' и нас!

Битка код Белоградчика.

— По причању једног ратника. —

Белоградчик је освојен трупама тимочке војске, којом командује генералштабни пуковник Вукоман Арачић. Један одред тимочке војске под командом резервног коњичког потпуковника Ђоке Ђорђевића, који је био јак 18 батаљона, 6 батерија са осталим ситним деловима, оперисао је ка Белоградчику у делу колинског одреда под командом пешадијског пуковника Љубе Митића, 3 батаљона и једна батерија.

Тимочки одред нападао је са севера и северо-запада на главни фронт, утврђен са три фора и пет редута, поред безбројног реда стрељачких заклона јачега профила, и најразноврснијим препречним средствима. Борба се водила очајно и крваво.

Заузимао се редут за редут и фор за фором, наоружани куцолама и брзометном артиљеријом. Српски трећи позив (старци), иако је под ужасном ватром два пута био контра-нападом одбијен са свакога фора, ипак је трећим јуришем забадао српску заставу на фору, не обзирући се на жртве, које се подносиле.

Са падом трећег и најглавнијег фора битка је решена. Три куполе, 4 брзометна топа, безброј муниције, пушака, 6 кара и осталог материјала запленила је тимочка војска на редутима и форовима.

Победа на Белоградчику најлепши је цветак у победи храбре српске војске, јер су ову битку искључиво задобили старци, прави осветници Сливнице.

Улаз српске војске у Белоградчик био је тријумфалан. На улазу у варош дочекали су команданта одреда грађани, госпође и госпођице, а једна од њих предала је команданту одреда, потпуковнику Ђорђу Ђорђевићу венац од дивног цвећа у знак покорности града Белоградчика.

Б. Ст. Стапарац.

Кобна заповест.

Из Софије пишу: Од оних, који су учествовали у првим бојевима код Кочана, већ многи леже рањени у овдашњим болницама, међу њима и један млад официр с размрсканим коленом. Тај официр прича страхоте о грозном убијању, иза кога далеко заостаје све оно, што беше у рату Балканаца против Турске Бугари су на напад Срба свом снагом продрли напред те су тешком муком, под страховитом тучом топовских ђулади и пушчаних зрна, после тешких губитака могли да продру напред на неколико стотина корака. *Тобеше сасвим друкчији непријатељ од Турака*, који су на прву заповест „На нож! Напред!“ загребли. Ту је ваљало сваки корак мучно извојштити, па кад се најпосле дошло на јуришно одстојање, тако су нас Срби обасули убиственом брзом паљбом, да би била права лудост, јурити у сигурну смрт.

Баш кад се је пук укопао и почео појачавати ватру, дојури наједаред коњаник и преда команданту пука заповест армијског заповедника, да се паљба одмах обустави и да се иде натраг на пређашње положаје. После кратког саветовања с батаљоним заповедницима решио се пуковник, да армијској команди одговори, да се заповест услед очајне борбе с једним тако огорченим и фанатичним противником не може послушати, ако се не ће да жртвује без цели бар половина момака. Тај одговор је за тим и одаслат. Али мало за тим ево самог армијског команданта и већ издалека довикну, да та заповест долази од Врховне Команде и одмах се мора пошто по то извршити

Ту више није било поговора. Истакосе белу заставу, мало по мало обуставише паљбу и трупе се повукоше Чим Срби то опазеше, обасуше бугарска одељења, која су се повлачила, *убиственом каршечном ватром, која је просто покосила читаве командије*. Кад се стигло у први заклон, *остадоше само још рушевине од пука*; од једног батаљона преостаде још само 30 момака, које морадоше просто разделити на остале батаљоне После неколико сати опет дође заповест, да се вратимо на првашње положаје, које таман напустисмо С каквим смо осећајима онда ишли напред, може се мислити. Ко је дао несретну заповест? Свакако ће тражити кривца па и наћи Свакако је онај, који даде ту заповест, хтео свет да увери о мирољубивости Бугарске (?!), која бајаги ни онда није хтела рата, кад су буктиле већ читаве битке.

На Говедарнику су Бугари претрпели огроман пораз.

Накнадно се сазнаје, да су на Говедарнику *Бугари претрпели страховиш пораз*.

Кад су српске трупе наступиле на Велики Говедарник, наишле су на масу *бугарских црובהа*, међу којима је био и гроб команданта бугарског XXIII. пешадијског пука, што се види из натписа на гробу. Поред тога ту је сахрањен и већи број бугарских виших официра Број бугарских рањеника код Говедарника, према исказу заробљеника, износи преко 4000, и то махом од шрапнелске ватре.

ГОТОВЕ СУ КОРИЦЕ ЗА
:: „Илустровану
Ратну Кронику“ ::

у црвеном платну са насловном сликом Кронике и са златним насловом — врло лепо и укусно израђене. Цена је са поштарином **К 2-20.**

ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРНИЦА
СВЕТ. Ф. ОГЊАНОВИЋА
НОВИ САД. (Ujvidék).